

Sem chi per restagh

Jnsübria. L'è 'na parola che d'un quei agn la se tröva dent per i giornai. Un queidün la ciama cumünità, un quaivün olter Heimat, un quaivün olter amò Naziün. L'è sicür che l'è no un termin nöf, ma l'è 'na parola che per tanci, ma tanci agn, l'è gemò stada dovrada un frach de völt. Quand che disum Jnsübria vörum di un toch de tera che la se tröva intra l'Ada e la Sesia, intra el San Gutarde e el Po (un quaidün el dis che gh'è denter anca Piasöinsa, la cità emiliana che in talian ghe disen Piacenza). L'è la tera che tücc quij che s'intenden de lengua disen che l'è el sit inde che se parla la lengua lombarda occidentala, 'na lengua galo-rumanza che semper püssee de gent ciamen anca Jnsüber o Jnsübrich. Quel che culpiss püssee l'è che chela zona ch'è restada omogenua in del curs di mileni. La civiltà de Vuraseca (in talian Golasecca, in pruincia de Vares), che la s'è desvilüpada del secul XJJ fin' al JV d.c., la gh'eva un' estensiun curispudenta a tüt el teritori che disevum inanz. E propi Vuraseca l'era la tera de nassium di antich Jnsüber; a lur ghe devum el nom de la nosta tera.

J Jnsüber eren un popul indumaa, semper prunt a tegnì dür per difend la so libertà de lur cume el cünta sü el Titus Livius, quand ch'el dis de l'Jnsüber-Milanes Dücari, che l'ha vendicaa la so gent inde la bataia del Trasimeno del 217 a.C., quand che l'ha cupaa el cunsul Flaminius che l'era staa respunsabil un quai agn inanz de mazzament e de sachegg in Jnsübria. Un queidün el dis che sota el Dom de Milan, al di d'incö principal sit de riferiment spiritüal de l'Jnsübria, gh'è ancamò un cantun cintaa che l'era el bröl cintà inde ch'i nost antigh faven i so cerimoni animista püssee impurtant. Anca el Dücaa de Milan, l'ha semper tegnì denter tüt chela tera ch'è, del 1395 cunt el Gian Galeazz Viscunt, al 1535 cunt el Francesch JJ Sforza. E l'è staa propi el Carlo Catán a ciamà anmò questa zona "Jnsübria" ind el so liber Notizie Naturali e civili sulla Lombardia. Besogna di che gh'è nagot d'inventaa. Jnd i ültim agn hem vedüü un recascià de chela parola ch'è per merit de la nassium de l'Università dell'Insubria, del laurà de l'assuciaziun culturala Tera Jnsübra, del tren Insubrico e a de la fundaziun de la Regio Insubrica ch'el giunta insemma una quei zona insübrica de la Repüblega Taliana (i pruinc de Com, de Vares, de Verbania e de Nuara) cun di olter che se tröven in Svizzerà (el Cantun Tesin); l'è un cunfin che, cumpagn de quel del Brener per el Tirol, el spartiss l'istess popul. Propi in Svizzerà la parola Jnsübria la gh'ha vüü un gran success cun la nassium del Movimento degli Indipendenti Insubrici e l'aduziun de chel nom ch'è de part de tanci esercizzi pübleggh.

L'area de l'Insubria la tegn dent un teritori de 20.000 kmq a stàghela li e una pupulaziun de püssee de ses miliun d'abitant. Un queidün el pensa che sia 'na bambanada, adess che sem ind el terz mileni, a parlà ancamò de lengua lucala e de radis, ma nüm de "la Vus" pensum che se el mund l'è la nosta cità, l'Jnsübria la gh'ha de restà la nosta cà. E se rispetà tücc i cultür del mund, senza taiàn föra nissüna, l'è un dovè de gnidün, l'è anca un

dovè per nüm a scombat perchè anca i noster dirit etno-cultürai sien rispetaa. Chel giornal ch'è, che vegn föra depö d' un agn de riflessiun, l'è el prim ch'el se pruponn de scif in lengua insübrica, una nuità de fàgh a ment. La Cumünità Europea cun la racumandaziun n.928 del Cunsei d'Europa l'ha recugnussüü el lombard cume "dialeto (lengua minga uficiala) cultüralment impurtant". La lengua lombarda-ucidentala, l'è citada anca ind el Red Book of Endangered Languages, el Liber ross süi lengh a res'c scrivüü giò per l'U.N.E.S.C.O. del prufessur Tapani Salminen de l'Üniversità de Helsinki. Chela situaziun ch'è la buzza cun quel che l'ha stabillì la Carta europea di lengh de minuranza che la Repüblega taliana la se ingnuchiss a met dedree. Jnde l'istessa manera, gh'è anca 'na "intelligenza" che la fa tüssscoss per schiscià giò i rivendicaziun etno-linguistich e la se inventa ona distinziun intra lengua e dialet che l'è minga scientificament demustrabila. Cum'el dis el Noam Chomsky "el dialet l'è una lengua cun minga un esercit".

Jncö i insüber cun citadinanza taliana hin spartii intra la Region Piemont e la Regiun Lombardia e quii che gh'han citadinanza svizra intra el Cantun Tesin e el Cantun Grischun. Ma cumpagn di Basch, che se tröven spartii intra Spagna e Franza, o i Fiamingh, intra Belgiu e Franza, o i Irlandes, intra Repüblega Irlandesa e Regn Ünii, i insüber hin staa bun de trà in pee un ligam tücc i di püssee fort, sota el simbul del Bissun, che di temp föra de la memoria di omen, l'è un nimal "totemich" per la nosta Heimat. Jnsoma, l'è 'na speranza vegnüda föra cumpagn d'un fiur a primavera e che gh'ha nissuna intenziun de passì ai prim stratemp. Chel giornal ch'è -nüm ghe sperum-el pudarà vütà nün giuen a truà ancamò el güst de la lengua lucala e rüza i püssee vecc a dàgh el rispet per el nost patrimoni, per quel che sem e vörum vess ancamò. Jnsüber.

Lurenz Büs